

**УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ:
ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**UKRAINIAN INSTITUTION OF STATE:
HISTORY AND PERSPECTIVES**

УДК 94(477.4)“15–16”

А. Заяць

ВПЛИВ СТАРОСТИНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЬКИХ ГРОМАД ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Розглянуто ступінь втручання старости в життя міста та проаналізовано складні взаємовідносини міської та старостинської влад в ранньомодерний період.

Ключові слова: магдебурзьке право, міське управління, староста, війт, міщанство.

Незважаючи на те, що значна кількість міст Правобережної України була наділена магдебурзьким правом, говорити про повне міське самоврядування немає підстав. Якщо стосовно приватних міст це самоочевидно, позаяк навіть поділене німецьким правом таке місто все ж залишалося власністю певного шляхтича/магната, то щодо великокнязівських/королівських міст створюється ілюзія їх більшої незалежності. Ряд українських та польських дослідників слушно зауважували, що самоврядування у великокнязівських/королівських містах значно обмежувалося втручанням старост [1].

Окреслена проблема хоч і була в полі зору певних дослідників, все ж не стала темою окремої наукової розвідки. Власне з’ясуванню проблеми впливу старост на життєдіяльність міських громад Правобережної України і присвячена ця стаття.

Інститут старостинської влади, міцно закорінений на українському ґрунті у XVI – першій половині XVII ст., був запозичений з Польщі, де він уконституювався наприкінці XIII – XIV ст. [2]. Вже у XIV ст. старостинська влада була znana і на українських землях [3]. Необхідно зазначити, що старости були двоякі: так звані городові і негородові. Перші очолювали староства/повіти – адміністративно-територіальні одиниці, на які поділялися воєводства. Їм підпорядковувалася судова влада, оскільки вони очолювали повітові суди. Ці старости були представниками великого князя/короля на місцях і діяли від його імені. До їх обов’язків старости належало оберігати замок та підтримувати громадський мир і спокій у своєму старостві. Владі старости підлягала не лише непривілейована людність, зокрема міщани, але й місцева шляхта [4]. Окрім того, старости значною мірою виконували поліційні функції в повіті і займалися господарськими питаннями [5].

Старости негородові були фактично кураторами, управлінцями королівських маєтків, владі яких підлягала сільська і місцева людність, натомість непідсудна їм була шляхта, хоча, зважаючи на порубіжність українських (особливо південних) земель, певною мірою і шляхта була залежною від таких державців/старост [6]. Останні, будучи управителями маєтків, найперше займалися господарством, намагаючись отримати максимальну фінансову вигоду і їх інтереси дуже часто були відмінними від інтересів міщанства.

Староста в системі міського управління був особою важливою, певною мірою навіть ключовою. Це було наслідком його управлінсько-контролюючих функцій стосовно міст. Перед старостою міщани звітували про використання зібраних коштів на укріплення/ремонт замку, що передбачало тогочасне законодавство [7]. Староста слідкував за торгівлею (зокрема так званою таксацією товарів), дорожнім примусом, а це були досить

вагомі важелі впливу. До того ж, значна частина міських жителів перебувала під безпосередньою владою/юрисдикцією старости.

На завершення, староста – це не просто шляхтич, це, зазвичай, магнат, до якого і шляхетська братія ставилася з пієтетом, а що вже казати про міщан. Так, луцькими старостами були князі: Костянтин Іванович Острозький (1507 – 1522 рр.), Федір Михайлович Чорторійський (1522 – 1542 рр.), Андрій Михайлович Сангушко (1542 – 1560 рр.), Богущ Федорович Корецький (1560 – 1576 рр.), Олександр Фридрихович Пронський (1580 – 1589 рр.), Ольбрихт Станіслав Радзивіл (1618 – 1622 рр.), Владислав Домінік Заславський (1639 – 1656 рр.). Серед кременецьких старост від 1560 до 1627 рр. були послідовно князі Микол, Януш та Криштоф Збаразькі, серед володимирських старост з 1508 до 1548 рр. – князі батько і син Василь-Костянтин та Януш Острозькі. Житомирськими старостами були князі Семен Глібович Пронський (1538 – 1539 рр.), Богущ Федорович Корецький (1539 – 1548 рр.), Дмитро Федорович Сангушко (1548 – 1552 рр.), Роман Федорович Сангушко (1557 – 1571 рр.), Михайло Андрійович Чорторійський (1574 – 1582), Януш та його син Олександр Заславські (1598 – 1629 рр.).

Переважно князями у XVI ст. були вінницькі і брацлавські старости: Костянтин та його син Ілля, Острозькі (1491 – 1541 рр.), Семен Пронський (1541 – 1542 рр.), Федір Сангушко (1542 – 1550 рр.), Богущ Корецький (1550 – 1579 рр.). Здебільшого князями були овруцькі старости: Юрій Іванович Четвертинський (1502 – 1503 рр.), Андрій та Федір Сангушки (1508 – 1548 рр.), Василь-Костянтин та його син Януш Острозькі (1579 – 1620 рр.).

Зазначений вище обсяг влади і повноважень, побільшений магнацькою “пихою”, був досить небезпечним для міського життя, оскільки давав можливість і привід втручання в життя міщан. Досить часто на місцях замість старост, які займали по декілька урядів (це прослідковується із наведеного вище переліку), засідали їх заступники – підстарости, намісники, бурграбії.

Обсяг реальної влади старости чи його заступників та рівень їх втручання у міські справи залежав від багатьох чинників, як об’єктивних, так і суб’єктивних. З останніми простіше, позаяк тут важливу роль відігравав людський фактор – характер, порядність, моральність тощо старости, як, зрештою, і його бажання/небажання втручатися до міських справ. Стосовно об’єктивних чинників, то важливо було в якому місті був староста – привілейованому, тобто наділеному магдебурзьким правом, чи не привілейованому. В останніх староста почувався набагато більшим господарем ситуації. Такого старосту можна умовно прирівняти до власника міста. Він був певною мірою альфою і омегою міського життя.

Як не дивно, але в подібній ситуації опинялися і міста з магдебурзьким правом, в яких староста сполучав із своєю посадою ще й посаду вїйта – “так звана” інкорпорація вїйтівства. Класичним прикладом такого міста може бути Ковель, почасти Корсунь. Згідно із королівським привілеєм від 28.11.1611 р. Ковелю, міщани щороку повинні між собою обрати 8 осіб, людей “статечних, цнотливих” на уряд бурмістровський і радецький та подати список старості ковельському, або його заступнику, з яких він чотирьох осіб затвердить радцями, а одного з них назначить бурмістром. Згадані четверо радців мають прийняти присягу “згідно з правом і звичаєм міст наших при поспільстві”. Бурмістр мав мінятися щомісяця. Староста призначає одного з міщан лентвїйтом і той судитиме карні справи, а апеляція йтиме до бурмістра і радців, від них – до старости, а від нього – до короля. Тобто, реально керуватиме судом староста, адже можливість апеляції до короля була радше “паперовою” потїхою для міщан. Окрім того, староста контролюватиме міські

фінанси [8]. Тож, згаданий привілей робив ковельського старосту повноправним господарем міста.

Не дивно, що в 1616 р. під час люстрації Ковеля міщани поскаржилися ревізорам на державцю ковельського старства (старостою з 1610 р. був Фелікс Криск [9]), за те, що він своїми позовами викликає міщан на суд до замку, що суперечить нормам магдебурзького права. Міщани резонно зауважували, що вони повинні судитися своїм міським судом, а до старости (в даному випадку його державці) має йти лише апеляція [10]. Спадкоємцем старостинської посади Фелікса Криска став його син Павло [11].

Інкони староста є осадцею міста, як це було у Богуславі. У 1591 р. князь Януш Острозький засновує місто Богуслав, на що отримав королівський привілей, у якому зазначалося: "... Дасм теж им при том войта того ж верхупомененого осадцу и старосту того ж места з вьсими доходы, пересуды, провентами на тое войтовство и пожитки которые тепер суть и которые бы на потом привлащаны яким колвекь способом быт могут..." [12]. Отже, війтом і осадцею є староста богуславський князь Януш Острозький, який є формальним війтом і ці повноваження він, ясна річ, комусь делегуватиме. Це підтверджує королівський привілей Богуславу від 10 грудня 1620 р. До короля прибули богуславські міщани на чолі з війтом Іваном Шелешоном і просили підтвердити надання місту привілеїв, даних князем Янушем Острозьким. Один привілей (1589 р.) можна було б назвати міською хартією і порівняти з локаційним документом власника міста, хоча князь Януш Острозький був лише старостою-розпорядником. У цьому привілеї є низка важливих моментів для розуміння механізму взаємовідносин старости з міщанами. Староста дозволив міщанам вільно продавати свої будинки один одному, бажаючи піти із міста (за умови, що вони вільні і незалежні) змушені були заплатити 12 грошів литовських; так звана "відумерщина" мала йти родичам, а за відсутності останніх – старості. Януш Острозький дозволив побудувати важницю, воскобійню, броварню, озницю, солодовню, а також вільно продукувати пиво, мед (але не горілку), тримати хлібні та м'ясні ятки, рибні комори, а з того утримувати міські гармати, здійснювати будову і ремонт башт. Зважаючи на скарги міщан щодо єврейських утисків, останнім було заборонено тримати в оренді міські ґрунти, пасіки, сіножаті тощо, але забрати це у них можна було лише через суд. На судове рішення старости чи його урядника дозволено подавати апеляцію до короля. Міщан звільнено від підводної повинності, лише коли гінці пред'явили королівський лист. Натомість міщани зобов'язані збройно допомагати старості і наміснику в обороні від татар. Щоквартально мав здійснюватися військовий "попис" міщан, а виступати з старостою міщани повинні з міською хоругвою, яку староста їм надав. Окремо застережено, щоб міщани не "козакували", тобто не промишляли в степу, і щоб у місті не переховували козаків [13]. Із викладеного вище цілком зрозуміло, що богуславський староста Януш Острозький був особою, яка не просто впливала на міське життя Богуслава, а визначала і абсолютно контролювала його.

Із магдебурзького привілею Крилову (1616 р.) видно, що там досить міцні позиції були у старости, при уряді і за відомістю якого, міщани побирали чотирьох кандидатів на війта, а староста одного із них іменувався війтом [14].

Досить показовою стосовно впливу старост на міське життя, є ситуація, що склалася у Володимирі в 30 – 40-х рр. XVII ст. Володимирський війт Станіслав Корчминський, який одночасно був земським суддею, у 1644 р. разом із бурмістром, радцями і лавниками подав скаргу на колишнього володимирського старосту Габрієля Стемпковського (був старостою в 1636 – 1643 рр.). Цікаво, що скарга занесена не до

городських книг, а до земських, що, очевидно, було зумовлено банальною причиною – на місце старости прийшов син Габрієля Стемпковського – Даніель (був старостою в 1643 – 1668 рр.) [15].

Міщани заявили, що ще перед прибуттям до міста Габрієль, Стемпковський прислав до Володимира свого слугу Андрія Рогалевського, який розпочав розмову з міськими урядниками із погроз, змусив скликати міщан до ратуші, де їм від імені старости заявив про новий, раніше не знаний податок, до того ж непередбачений міськими правами і привілеями. Йшлося про необхідність сплати міщанами щомісяця 6 грошів польських від кожного будинку на користь замку. Ті, хто був проти, були побиті гайдуками старости, а згаданих 6 грошів збирали із міщан впродовж врядування старости. Євреям орендарям було наказано гроші давати не війтові, а старості. Те ж стосувалося і євреїв-різників, яким наказали податок від худоби давати не війтові, а старості. Частина доходів старости від млинів традиційно скеровувалася на володимирський шпиталь – ці гроші староста тепер брав лише собі. Окрім того, староста закликав міщан нічого не платити війтові та радцям і лавникам, а їх самих не слухатися. Всупереч війтові староста дозволив міщанам збудувати власну лазню в місті, щоб не ходити до війтівської. Сам Габрієль Стемпковський прибув до Володимира в 1638 р. Бурграбієм він поставив Петра Сосновського, який безжалюбно обклав штрафами міщан. Його заушником/підслухачем став Томаш Мойсеювич, який ходив під вікнами міщан, по корчмах, підслуховуючи, хто скаржиться на порядки, і тоді тих людей хапали гайдуки старости, забирали в замок, били, а бурграбій “виписував” на власний розсуд бідолахам штраф – по 10, 15, 20 талерів. Неспроможних заплатити кидали до в’язниці, морячи голодом і холодом та пропонуючи їм викупитися.

Згаданий бурграбій побив та кинув до в’язниці володимирського городничого шляхтича Федора Малашевського лише за те, що останній посмів скласти рилавицьким міщанам скаргу до їх власника князя Домініка Заславського на бурграбія як орендаря м. Рилавиці (фактично це колишнє передмістя міста Володимира).

Оговорив бурграбій і бурмістра Томаша Лугневича, який звернувся до нього з проханням не чинити кривд міщанам, показуючи міські привілеї. Бурграбій подав перед старостою справу так, що бурмістр є бунтівником. Староста викликав бідолаху до себе в с. Несвіч (там була його резиденція), де його гайдуки побили до півсмерті.

У 1639 р. староста наслав майже 80 драгунів і гайдуків на дім володимирського війтівського писаря Василя Ярмогена. Писаря схопили зранку ще сонного, зв’язали і доправили до вже згаданого села Несвіч, де його впродовж декількох годин били, далі кинули до в’язниці, а ввечері екзекуція знову повторилася. Писар пробув у тюрмі 5 днів.

Активно староста втручався і до міського судівництва. Незважаючи на вже винесене міським судом рішення в справі міщанина Марка Кікпсевича з шляхтичами Пневським і Порадовським, він закликав їх до себе і Марко, який виграв справу, тепер її не лише програв, а й ще півроку відсидів у в’язниці невідомо за що.

Той самий міщанин Марко Кікпсевич невдовзі мав судову справу з володимирською єврейкою і ця справа була скерована на апеляцію до асесорського суду. Однак у справу втрутився староста – перемогу отримала єврейка, а Марко втратив усе майно, яке пограбували гайдуки та ще й змушений був із дружиною покинути місто “в чому були вбрані” [16]. Як бачимо, не лише староста (адже він більше в місті відсутній, ніж присутній), але і його підручний бурграбій перебирає на себе функції війтівського суду. Стосовно євреїв, то М. Грушевський зазначав: “...стоячи звичайно поза організацією

міської громади, в безпосередній залежності від старости, жиди, при вічній конкуренції старост з міськими громадами, стають, *de facto* спеціальними протегованцями старостинських урядів. Побераючи з жидів спеціальні доходи, старости мають інтерес в розвою королівських колоній а ще старостинські уряди мали тисячні дороги до інгеренції в міські відносини, то їх протекція для жидів була дуже реальна” [17]. На підтвердження цього можна навести розпорядження ковельського старости Станіслава Конєцпольського (1634 р.) щодо євреїв: “... звільняю від усяких податків і обтяжень, так пібличних, як місту або замку належних” [18].

Володимирські ремісники скаржилися, що їх заставляють безоплатно працювати на старосту і його драгунів, а під час торгів і ярмарок гайдуки старости відбирають у купців речі, через що останні починають обминати володимирські торги, а від того втрачає місто. Перед Великодніми святами 1644 р. буграбій викликав до себе в замок золотаря Федора Карацевича, який був міським лавником і змусив його терміново щось для себе зробити. Коли ж лавник-золотар відмовився, мотивуючи це тим, що має докінчити для церкви якусь вже проплачену роботу (а була Великодня п’ятниця), то був жорстоко побитий і кинутий до в’язниці, з якої його випустили пізно ввечері у суботу.

Міщани Володимира звинувачували буграбія і за те, що він розприділяє жовнірів на так звані лежі (постій), нехтуючи з того, що це функція міських властей, а коли жовніри йдуть із міста, то буграбій замість вїйта і радців дає їм за хабарі атєстати (довідки доброго поведження в місті). На початку зими 1644 р. через необережне поведження з вогнем жовнірів, що перебували на постої, в ринку згоріло 7 будинків, але з вини буграбія, який взяв подарунки від капітана хоругви, селяни отримали компенсації лише по 50 злотих.

На місце старости Габрієля Стємпковського, в 1643 р. прийшов його син Данієль-Стефан, із нагоди чого у міщан безоплатно повідбирали мед, пиво, вина. Вже, не будучи старостою, Габрієль Стємпковський, приїжджаючи до міста, ставав тут на постій і примушував міщан утримувати себе разом із челяддю. Більше того, не виконуючи управлінських функцій, Габрієль Стємпковський у 1644 р., перебуваючи у Володимирі, наказав випустити з міської в’язниці Федора Фортуну, посадженого туди за рішенням вїйтівського суду, оскільки той погрожував підпалити місто [19]. Таке самоправство староство зримо демонструє його можливості і засвідчує такий стан речей, коли від старости страждали і вїйт, і радці, і лавники, і міський писар, то що вже й говорити про простих міщан. Не завжди староста звертав увагу на застережні заклики короля. Так, ще в 1534 р. та 1560 р. король картав тогочасного володимирського старосту, князя Федора Андрійовича Сангушка, за зловживання владою щодо міщан [20]. У 1570 р. король заборонив іншому володимирському старості та його намісникам втручатися у міські суди під загрозою штрафу в 6 тис. злотих [21]. У 1571 р. король адресував листа кременецькому старості князєві Миколі Андрійовичу Збараському, щоб не утискував міщан і не втручався у міське судочинство за магдебурзьким правом. У відповідь князь-староста заявив міщанам: “... я за вас королю немалую суму денег дал и вас в своей заставе имею, а если не хотите оставаться под моим присудом, можете откупиться” [22].

Неодноразово на старост нарікали луцькі міщани. У 1624 р. бурмістр, радці, лавники і цехмістри скаржилися на старосту Єроніма Харлезького за неправє обтяження їх податками та побиття і ув’язнення бурмістра [23]. Скарга ця була занєсєна не до луцької, а до кременецької гродської книги, бо, очевидно, в луцькому гроді її не хотіли прийняти. У тому ж Луцьку в час Великодня (1591 р.) староста Олександр Семашко не пустив

луцького єпископа Кирила Терлецького до замку, де була соборна церква, побив його слуг, а самого єпископа два дні тримав під арештом, морячи голодом [24].

Водночас не все гаразд було і з вїтївською владою. Стосовно того ж Луцька маємо звістку від 1506 р. – міщани скаржилися королю на утиски вїйта, на що король їм відповів: “...если то видится кривда, ино имъ вольно хто въсхочеть опустивши право немецкое доброволно нехай входит з немецкого права въ право городное подъ присуд старостинъ” [25].

Зважаючи на те, що замкова територія була найбезпечнішою, то саме тут прагнули оселитися старости. У 1512 р. володимирський староста князь Андрій Олександрович Сангушко звернувся до великого князя литовського Сигізмунда I з проханням дозволити йому збудувати на території володимирського замку будинок, на що отримав дозвіл [26]. Прагнення старости розпоряджатися міською землею відображено у матеріалах ревізії 1570 р. Житомирського замку. У згаданій ревізії зазначено, що вїйт городи і пляци приїшлим людям має давати з відома старости [27].

Ставали староства і об’єктом застав. Так, у 1569 р. король Сигізмунд II Август позичив у князя Богуша Федоровича Корецького 5 тис. кіп литовських грошей, а за це заставив йому вінницьке староство з замком, містом і волостю [28]. Тут власне наголос більше робився на заставі міста і волості, бо Богуш Корецький був старостою вінницьким ще з 1550 р. На нього вінницькі міщани нарікали великому князю ще в 1552 р., що староста не дає їм обирати вїйта, а призначає сам (місто тоді ще не мало магдебурзького права). Великий князь Сигізмунд II Август підтримав старосту [29].

Не останнє значення у протистоянні із старостою має і сама міська громада – її відпирність – ступінь згуртованості, бажання постояти за свої права, а часом просто людську гідність, зрештою вміння це зробити (зокрема юридично). У 1541 р. вінницькі і брацлавські міщани виступили проти свого старости князя Семена Пронського – втопили старшого землянина Богуша /Ступицю, урядника старости вигнали, зайняли брацлавський замок, а самого князя облягли у Вінниці [30].

У 1605 р. королю на корсунських міщан скаржився староста чигиринський і корсунський Ян Данилович (одночасно він був коронним крайчим). Староста звинувачував міщан у непослусі, а окрім того, зазначав, що вони привласнюють собі замкову юрисдикцію, а міщан, які хотіли б перейти під присуд старости “зъ места прочь... выгоняете” [31].

У 1638 р. брацлавським старостою став Мартин Калиновський, а вже наступного року протистояння міщан Брацлава з ним набуло такої конфліктності, що у справу вимушений був втрутитися король. Міщани скаржилися на зловживання старости: побиття, грабунки, притягання до “хлопських робіт”, збирання нововигаданих податків тощо. Король фактично став на бік міщан, визнавши, що через діяльність старост і орендарів (тоді ним був шляхтич Ян Красносельський) місто занепадає – якщо ще недавно було 2 тис. будинків, то зараз заледве налічується 200 і їх мешканці розходяться, а місто є порубіжним. Король утворив комісію з 8 осіб для з’ясування стану справ, яка взяла покази з місцевої шляхти на совість, тобто під словом честі, а з міщан під присягою. Староста М. Калиновський звинуватив півтора десятка міщан у підбурюванні проти нього міщан і свої збитки оцінив у 20 тис. кіп грошей литовських. Далі староста заявив, що комісія скликана незаконно, оскільки справжнього позивача, тобто шляхтича, немає, є лише міщани. Староста вдався до юридичної казуїстики, твердячи, що комісія, згідно із артикулом у 58 розділу 4 Волинського статуту (тобто Другого Литовського статуту 1566 р.), може бути скликана

лише для встановлення меж між королівськими і шляхетськими маєтками. Окрім того, староста, який був поляком, бідкався, що, згідно із конституцією 1569 р., листи з королівської канцелярії, видавані для колишніх підлитовських воєводств, а таким було брацлавське воєводство, мають бути писані “по руськи”, а не по-польськи, як це було зроблено. Далі староста послався на сеймову конституцію 1607 р., яка була скерована проти свавільства брацлавських і корсунських міщан, відданих цілком під присуд старости і тому староста може вільно їх ловити і карати, а видані їм із королівської канцелярії привілеї мають бути скасовані. Як бачимо, М. Калиновський вступив у суперечку не так із комісією, як фактично із королем. На закиди старости комісари відповіли так: стосовно мови документів, то до міст із магдебурзьким правом листи пишуться польською мовою. Щодо конституції 1607 р., то комісари пояснили, що міщани були покарані за участь у повстанні С. Наливайка і, як сказано, “відсторонені від міських вольностей”, але “по покаранню винних, до прав і вольностей міських на цей час знову допущені”, а міські справи мають і повинні бути суджені за конституціями 1578 р., 1611 р., 1633 р. на королівському дворі. Стосовно Литовського статуту, то комісари зазначили, що, згідно з артикулами 2 і 45 розділу 4 Другого Литовського статуту, “... воєвод, старост, державців замків і дворів наших... хто б від них уквирджений був або вважав себе таким, немає їх ніхто судити, тільки за позовами нашими ми самі, господар...” [32]. Зорієнтувавшись у ситуації, комісари зазначили, що утиски міщан старостою призвели до майже повного запустіння міста.

Отже, вплив старост на функціонування міст був досить великим, можна сказати – домінуючим. Як слушно зазначав М. Грушевський: “Історія міст се взагалі історія вічних спорів громад з старостами за компетенції й нарікань на старостинські надужиття [33]. Ще більш гостро висловився відомий польський дослідник міст Ян Птасьник, який писав, що королівський статут 1611 р., який доручав старостам “турбуватись” міським життям означав те саме, коли б “жорстоким і хижим вовкам доручити опіку над вівцями, або злодіям – над народним добром” [34]. Ці думки відомих вчених поділяли інші дослідники [35], і, як ми зазначали вище, вони цілком підтверджуються тогочасними джерелами.

Література

1. Михайлина Л. Політика адміністрації Речі Посполитої в містах України другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Л. Михайлишина // Історія та історіографія України [Текст] : зб. наук. пр. — К. : [б. в.], 1985. — С. 39—48; Іваницький С. М. Нове в історії міст під магдебурзьким правом у Великому князівстві Литовському / С. М. Іваницький // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права [Текст]. — К. : [б. в.], 1929. — Вип. 6. — С. 487; Szczygiel R. Lokacje miast w Polsce XVI wieku [Text] / R. Szczygiel. — Lublin : [s. n.], 1989. — S. 137; Kulejewska-Topolska Z. Nowe lokacje miejskie w Wielkopolsce od XVI do końca XVII w [Text] / Z. Kulejewska-Topolska. — Poznań : [s. n.], 1964. — S. 74.
2. Kutrzeba S. Historia ustroju Polski. Korona [Text] / S. Kutrzeba. — Poznań : [s. n.], 2001. — S. 62, 63.
3. Грушевський М. Барське староство. Історичні нариси (XV – XVIII ст.) [Текст] / Михайло Грушевський ; перед., прим. та покаж. М. Крикуна. — Львів : [б. в.], 1996. — С. 136.
4. Kromer M. Polska czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego księgi dwie [Text] / drżek. S. Kazikowskiego ; wstęp i opracow. R. Marchwińskiego. — Olsztyn : [s. n.], 1984. — S. 136—139.

5. Góralski Z. Urzędy i godności w dawnej Polsce [Text] / Z. Góralski. — Warszawa : [s. n.], 1988. — S. 196, 197.
6. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна [Текст] / Н. Яковенко. — К. : [б. в.], 2008. — С. 276, 277; Archiwum Książąt Lubartowiczów-Sanguszków [Text]. — Lwów : [s. n.], 1890. — Т. 4. — S. 455—457.
7. Volumina legume [Text]. — Petersburg, 1859. — Т. 2. — S. 65; 68; Т. 3. — S. 184; 337.
8. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІА). — Ф. 35 (Ковельський магістрат), оп. 1, спр. 1. — Арк. 10 зв-12.
9. Archiwum Główne Akt Dawnych. Метрыка Koronna [Text]. — Ks. 153. — К. 159—161.
10. ЦДІА України в м. Києві. — Ф. 1 (Скарб коронний), оп. 1, спр. 5. — Арк. 156 зв.
11. Там само. — Ф. 35, оп. 1, спр. 1. — Арк. 32—32 зв.
12. Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА). — Ф. 389 (Литовская метрика), оп. 1, кн. 200. — Л. 50 об.
13. Там же. — Кн. 209. — Л. 155 об. — 158 об.
14. Там же. — Кн. 206. — Л. 142 об.
15. Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы [Текст] : в 3 т. — Т. 1: 1620–167 годы. — М. : [б. и.], 1953. — С. 385—394.
16. Там же. — С. 390.
17. Грушевський М. Історія України-Руси [Текст] : в 11 т. 12 кн. — Т. 5 / Михайло Грушевський. — К. : [б. в.], 1994. — С. 257.
18. Архив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1869. — Ч. 5. — Т. 1. — С. 120.
19. Воссоединение Украины с Россией... — С. 391—393.
20. РГАДА. — Ф. 389, оп. 1, кн. 41. — Л. 167 об.
21. Арив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1869. — Ч. 5. — Т. 1: Акты, относящиеся к истории городов и местечек в Юго-Западной России (1432 – 1798 гг.) / под ред. В. Б. Антоновича. — С. 146.
22. ЦДІА України в м. Київ. — Ф. 25 (Луцький гродський суд), оп. 1, спр. 458. — Арк. 438.
23. Там само. — Ф. 21 (Кременецкий гродський суд), оп. 1, спр. 72. — Арк. 114, 117—118.
24. Архив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1883. — Ч. 1. — Т. 6: Акты о церковно-религиозных отношениях в Юго-Западной Руси (1372 – 1648 гг.) / под ред. О. И. Левицкого. — С. 84—86.
25. РГАДА. — Ф. 389, оп. 1, кн. 222. — Л. 174.
26. Archiwum Książąt Lubartowichów-Sanguszków [Text]. — Lwów : [s. n.], 1890. — Т. 3. — S. 100—103.
27. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (далі – AGAD). — Dr. 54, sygn. 25. — К. 23 v.
28. Документи брацлавського воєводства 1566 – 1606 років [Текст] / Упоряд. М. Крикун, О. Піддубняк; вступ М. Крикуна. — Львів : [б. в.], 2008. — С. 162—168.
29. Архив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1907. — Ч. 8. — Т. 5: Акты об украинской администрации XV – XVII вв. / под ред. М. В. Довнар-Запольского. — С. 86, 87.
30. Archiwum Książąt Lubartowichów-Sanguszków [Text]. — Lwów : [s. n.], 1890. — Т. 4. — S. 278.

31. Архив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1907. — Ч. 8. — Т. 5. — С. 348.
32. AGAD. Tzw. Metryka Litewska. — Dr. IV.B. — № 41.
33. Грушевський М. Історія України-Руси... — С. 350.
34. Ptaśnik J. Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce [Text] / J. Ptaśnik. — Kraków : [s. n.], 1934. — S. 384.
35. Юргинис Ю. М. Судьба магдебургского права в литовских городах / Ю. М. Юргинис // История СССР [Текст]. — 1975. — № 4. — С. 145, 146; Довнар-Запольский М. В. Украинские староства в первой половине XVI в. / Довнар-Запольский // Архив Юго-Западной России [Текст]. — К. : [б. и.], 1907. — Ч. 8. — Т. 5. — С. 19; Wyrobisz A. Polityka Firlejów wobec miast w XVI wieku i założenie anowca nad Wisłą / A. Wyrobisz // Przegląd Historyczny [Text]. — 1970. — Т. 61. — S. 578.

A. Zayats

**THE INFLUENCE OF STAROSTA'S AUTHORITY ON THE TOWN
COMMUNITIES FUNCTIONING OF RIGHT-BANK UKRAINE
IN THE 16th—THE FIRST HALF OF 17th CENTURIES**

The degree of starosta's influence on the city life is considered and the complex relations between the municipal and starosta's authorities in the Early modern period are analysed.

Key words: Magdeburg law, municipal administration, starosta, viyt, townspeople.